

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Управління діяльністю банків на фінансовому ринку»
на тему: «Система антикризового управління фінансовою
стійкістю банків»

Виконавець:

Студент 69м ЦЗФН

Цибульський Михайло Миколайович
(прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник:

К.е.н., доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Сергєєва Олена Степанівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

ОДЕСА – 2024

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність роботи. Умови воєнного стану суттєво підвищили ризики та виклики для банківської системи України. Зменшення кредитоспроможності позичальників, зниження економічної активності підприємств, падіння доходів домогосподарств, руйнування інфраструктури – ці та інші фактори можуть негативно вплинути на фінансову стійкість банків України. У таких умовах банки повинні бути готовими до розв’язання кризових ситуацій, маючи належну ліквідність та резерви.

Отже, в умовах воєнного стану та кризових ситуацій удосконалення системи антикризового управління фінансової стійкості банків стає надзвичайно важливим завданням для підтримки стійкості банківської системи України.

Метою кваліфікаційної роботи є розвиток теоретичних та розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності функціонування системи антикризового управління ФСБ.

Відповідно до поставленої мети, **завданнями дослідження** є:

- уточнення сутності поняття «фінансова стійкість банку», класифікації та видів ФСБ;
- формування системи класифікації факторів, що впливають на ФСБ, та можуть спричинити наростання кризового потенціалу;
- дослідження сутності та компонентів системи антикризового управління ФСБ;
- аналіз фінансового стану та фінансової стійкості АТ КБ «ПриватБанк»;
- вивчення системи антикризового управління фінансовою стійкістю АТ КБ «ПриватБанк»;
- розроблення рекомендацій для підвищення ефективності антикризового управління фінансовою стійкістю АТ КБ «ПриватБанк» на основі вдосконалення аналітичного інструментарію.

Об’єктом дослідження є фінансова стійкість банку як інтегративна характеристика банку, що детермінується впливом зовнішніх факторів та внутрішніх умов функціонування.

Предметом дослідження є система антикризового управління фінансовою стійкістю АТ КБ «ПриватБанк».

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові методи такі, як аналіз та синтез, індукція та дедукція, абстрагування та конкретизація (уточнення сутності поняття «ФСБ», класифікації її видів; розвитку класифікації факторів впливу на ФСБ; визначення компонентного складу системи управління ФСБ); порівняльний, коефіцієнтний, графічний та табличний аналіз (аналіз фінансового стану та фінансової стійкості АТ КБ «ПриватБанк»); статистичні тести та економетричні методи, зокрема ARDL-моделювання (розроблення науково-методичного підходу до визначення зовнішніх факторів впливу на рівень фінансової стійкості АТ КБ «ПриватБанк»).

Інформаційну базу дослідження складають закони України та нормативні акти НБУ, що встановлюють вимоги до мінімального рівня ФСБ України, системи управління ризиками та антикризового управління; праці вітчизняних та закордонних вчених, присвячених антикризовому управлінню банком в цілому та ФСБ, зокрема; фінансова звітність АТ КБ «ПриватБанк», дані наглядової статистики та звітно-аналітичні матеріали НБУ.

Для проведення розрахунків використано MS Office Excel (аналіз фінансового стану та фінансової стійкості АТ КБ «ПриватБанк»); EViews (апробація науково-методичного підходу до оцінювання зовнішніх факторів впливу на фінансову стійкість АТ КБ «ПриватБанк»).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в удосконаленні теоретичних підходів до формування системи управління ФСБ та розробці практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності аналітичного інструментарію на основі ARDL-моделювання. Запропонований комплекс статистичних та економетричних методів є основою для обґрунтування управлінських рішень у сфері забезпечення ФСБ України з урахуванням специфіки часових характеристик впливу зовнішніх факторів, структурованих на короткострокові ефекти та довгострокові взаємозв'язки між змінними.

Практична значущість проведеного дослідження полягає в тому, що розроблені в роботі рекомендації щодо ідентифікації зовнішніх факторів, які впливають на рівень ФСБ, подані у вигляді алгоритмів, які можуть бути впроваджені банками України в систему антикризового управління нею.

Апробація результатів дослідження. По темі кваліфікаційної роботи була прийнята участь у IX Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Економіка, фінанси, банківська справа та освіта: актуальні питання розвитку, досягнення та інновації» та опубліковані тези на тему «Вплив зовнішніх факторів на фінансову стійкість банків в умовах воєнного стану».

Апробація результатів дослідження. По темі кваліфікаційної роботи була прийнята участь у IX Інтернет-конференції «Економіка, фінанси, банківська справа та освіта: актуальні питання розвитку, досягнення та інновації» та опубліковані тези на тему «Вплив зовнішніх факторів на фінансову стійкість банків в умовах воєнного стану».

Структура і зміст роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи становить 141 сторінок, зокрема 99 сторінок основного тексту, 17 таблиць, 26 рисунків, 10 додатків та список літератури з 154 найменувань.

Структура і зміст роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи становить 141 сторінок, зокрема 99 сторінок основного тексту, 17 таблиць, 26 рисунків, 10 додатків та список літератури з 154 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретичні основи антикризового управління фінансовою стійкістю банку» було визначено, що ФСБ має дуальний характер та розглядається як ключовий параметр функціонування банку, який входить до системи цільових показників стратегічного управління ним, що водночас виступає об'єктом управління, який потребує постійної оцінки, аналізу, регулювання та контролю.

ФСБ запропоновано розглядати комплексно за якісним (як здатність та як стан) та за кількісним підходом (як структурне поняття, що характеризується системою індикаторів, що мають відповідати стратегічним планам діяльності банку, сформованих з урахуванням інтересів стейкхолдерів) з виділенням мікро- та макроекономічних аспектів.

У контексті антикризового управління ФСБ визначено як здатність банку підтримувати його стан на рівні, що дозволяє виконувати всі притаманні йому функції попри вплив негативних зовнішніх та внутрішніх факторів з урахуванням інтересів груп економічного впливу (зовнішніх та внутрішніх стейкхолдерів). У цьому контексті антикризове управління вимагає встановлення оптимальних рівнів ключових показників ФСБ, які дозволяють банку залишатися стійким в умовах невизначеного операційного середовища.

Види ФСБ систематизовано за такими типологічними ознаками, як: управлінські (джерело виникнення, можливість управління, умови формування), кількісні показники (рівень), а також часові характеристики (особливості прояву в часі, період управління).

Отже, узагальнення підходів науковців до класифікації факторів ФСБ в сучасній економічній літературі дозволив їх структурувати на зовнішні (прямі та опосередковані) та внутрішні, та встановити, що їх необхідно розглядати у комплексі як єдину систему, що дозволить підвищити якість забезпечення ФСБ в сучасному економічному середовищі.

Зовнішні фактори опосередкованого впливу структуровано на такі підгрупи, як: політичні, економічні; соціальні; технологічні; екологічні та загальні, які отримують визначену специфіку залежно від рівня реалізації (регіонального, національного або глобального). До групи зовнішніх факторів прямого впливу включено ті з них, що детермінують економічні відносини банку з постачальниками всіх типів ресурсів, споживачами банківських послуг, конкурентами та державою в особі суб'єктів державного регулювання.

Внутрішні фактори впливу на ФСБ структуровано на фінансові (достатності капіталу, якості ресурсів та якості активів, рівня ліквідності, рівня економічної ефективності, профілю фінансових ризиків) та нефінансові (організаційні, технологічні, профіль нефінансових ризиків).

Визначено, що взаємодія зовнішніх та внутрішніх факторів може призводити до кількох важливих ефектів, що впливають на ФСБ: ефекту мультиплікатора, синергії, ампліфікації, компенсації. Розуміння цих ефектів є

критично важливим для банків при розробці стратегій управління ризиками та забезпечення ФСБ в умовах мінливого економічного середовища.

Антикризове управління ФСБ визначено як комплексну сукупність об'єктної, суб'єктної та функціональної підсистем, ефективна взаємодія яких через інформаційно та змістовно пов'язані етапи планування, аналізу, регулювання, моніторингу та контролю забезпечує адаптивне реагування на зміну інтенсивності впливу зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на ФСБ, що дозволяє встановити та підтримувати необхідний цільовий рівень ФСБ.

У другому розділі **«Практичні аспекти антикризового управління фінансовою стійкістю АТ КБ «ПриватБанк»** за результатами аналізу виявлено в цілому позитивну динаміку залишків власного капіталу, що забезпечує підтримку ФСБ у невизначеному та волатильному операційному середовищі.

Склад та динаміка компонентів зобов'язань є оптимальними з огляду на вартість фінансування, чистий спред та маржу, проте їх сконцентрованість у короткострокових коштах фізичних осіб та мінливий характер можуть негативно впливати на ліквідність, що потребує додаткових заходів для забезпечення ФСБ у довгостроковій перспективі.

Активи АТ КБ «ПриватБанк» диверсифіковані, з пріоритетом на формування буферів ліквідності та достатніми обсягами дохідних активів з переважанням портфеля цінних паперів, сформованого з державних боргових цінних паперів. Це забезпечує високий рівень процентного прибутку та мінімізує ризики, пов'язані з коливаннями ринкових умов.

За результатами оцінювання показників ділової активності банку встановлено позитивну динаміку більшості показників, що сприяє зростанню прибутковості, та, як результат, ФСБ. Проте такі показники, як активність залучення строкових депозитів та кредитна активність, потребують детального моніторингу та можливої корекції стратегії для забезпечення стабільного зростання показників діяльності банку.

Аналіз фінансових результатів діяльності показує, що бізнес-модель банку є ефективною. АТ КБ «ПриватБанк» є прибутковим, попри негативний вплив зовнішнього середовища, та зростання податкового навантаження на державні банки. Це підтверджує здатність банку адаптуватися до змінних умов ринку та ефективно управляти балансом та ризиками.

До ключових ризиків, які впливають на рівень ФСБ у поточних умовах фінансування, віднесено кредитний ризик, операційний ризик та ризик ліквідності. Валютний та процентний ризик також генерують внутрішні зони вразливості, що можуть призвести до зростання кризового потенціалу.

У поточний момент АТ КБ «ПриватБанк» демонструє позитивну динаміку показників достатності капіталу, підтверджених результатами оцінювання стійкості, проведеного НБУ у 2023 році. Проте існує потреба у вдосконаленні управління ризиками для мінімізації коливань окремих показників та забезпечення стійкості та життєздатності банку у довгостроковій перспективі.

Основною загрозою ФСБ є зовнішні ризики, що виникають внаслідок повномасштабної військової агресії росії проти України, що вимагає підвищення внутрішнього потенціалу банку для протистояння цим ризикам.

Антикризове управління фінансовою стійкістю банку поєднує основні інструменти управління ризиками, такі як оцінювання, моніторинг, регулювання та контроль, зі спеціалізованим аналітичним інструментарієм, включаючи внутрішнє та регуляторне стрес-тестування, а також моніторинг індикаторів раннього реагування. Ця система доповнюється превентивними заходами, які спрямовані на запобігання наростанню кризових загроз, та стабілізаційними діями, що підтримують здатність банку своєчасно виконувати свої зобов'язання та зберігати стабільність функціонування у коротко- та довгостроковій перспективі.

Антикризове управління фінансовою стійкістю АТ КБ «ПриватБанк» засноване на ефективній організаційній структурі, що враховує як вимоги чинного законодавства, так і масштаби діяльності банку. Ця структура включає адаптивні антикризові елементи, зокрема антикризовий штаб, що забезпечує оперативне реагування на кризові ситуації.

У третьому розділі **«Шляхи вдосконалення системи антикризового управління фінансовою стійкістю АТ КБ «ПриватБанк»** У роботі розроблений науково-методичний підхід до визначення зовнішніх факторів впливу на ФСБ, що інтеграцію комплексу статистичних тестів (Z -нормалізація статистичних даних, перевірка даних на мультиколінеарність за критерієм VIF, перевірки нормальності розподілу залишків за тестом Жака-Бера, перевірка гетероскедастичності за тестом Бреуша-Пагана, перевірка автокореляції залишків за критерієм Дарбіна-Уотсона) з використанням ARDL-моделювання. Його застосування дозволяє комплексно оцінити вплив зовнішніх факторів впливу на ФСБ з розмежуванням короткострокових ефектів та довгострокових впливів, що формує аналітичне забезпечення системи антикризового управління ліквідністю банку.

Як результативну змінну використано Z – показник, оскільки він урахує ключові внутрішні фактори ФСБ, має динамічний характер, дозволяє ефективно оцінити ефективність заходів з управління ризиками, що виникають унаслідок впливу зовнішніх факторів, та приймати обґрунтовані стратегічні рішення для підвищення ФСБ в поточних умовах операційного середовища.

Як факторні було обрано показники, що характеризують політичні (рівень політичної стабільності, ефективність уряду, якість державних регуляторних механізмів, ефективність контролю за корупцією), економічні (глобальний індекс конкурентоспроможності, індекс економічної свободи, динаміка курсу долара США до гривні, індекс інфляції), соціальні (індекс людського розвитку України, індекс нерівності доходів), технологічні (інноваційний індекс, індекс цифрової економіки) та екологічні (індекс екологічної ефективності).

За результатами статистичних тестів було визначено, що для підвищення якості моделі доцільне включити до ARDL-моделі індекс інфляції та рівень політичної стабільності.

Отримані результати ARDL-моделі та Bound Testing підтверджують наявність довгострокового рівноважного зв'язку між змінними інфляції, політичної стабільності та Z — показником. Короткострокові ефекти показують, що поточні значення інфляції та політичної стабільності мають позитивний вплив на рівень ФСБ, тоді як вплив попереднього значення інфляції є негативним. Водночас у довгостроковому періоді інфляція також чинить негативний вплив на Z — показник, тоді як політична стабільність не демонструє значущого довгострокового впливу.

За результатами моделювання зовнішні фактори розподілені за матрицею впливу: квадрант 1 (значний позитивний вплив): фактор політичної стабільності в короткостроковому періоді; квадрант 2 (значний негативний вплив); фактор інфляції у довгостроковому періоді.

У роботі розроблено алгоритм прийняття управлінських рішень за результатами оцінювання впливу зовнішніх факторів на основі ARDL-моделювання, узгоджений з його стратегічними цілями та доступними ресурсами. Його застосування забезпечить гнучкість та адаптивність банку до змін у зовнішньому середовищі на основі ідентифікації короткострокових та довгострокових наслідків впливу зовнішніх факторів на ФСБ, мінімізуючи кризовий потенціал та підтримуючи цільовий її рівень шляхом перегляду стратегії або активацію превентивних та / або реактивних інструментів.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню підвищення ефективності функціонування системи антикризового управління ФСБ.

За результатами проведеного теоретичного дослідження ми зробили наступні висновки.

ФСБ має дуальний характер та відіграє роль ключового показника, що визначає сталий розвиток банку в довгостроковій перспективі. ФСБ інтегрується в систему стратегічного управління як один з цільових показників, водночас виступаючи об'єктом управління, що потребує постійної оцінки, аналізу, регулювання та контролю.

Обґрунтовано доцільність комплексного підходу до розуміння ФСБ, який інтегрує як якісні аспекти (розглядаючи її як здатність банку підтримувати ФСБ та як відповідний стан), так і кількісні аспекти (через систему індикаторів, що відображають стратегічні плани банку та відповідають інтересам стейкхолдерів), з поділом на мікро- та макроекономічні рівні.

ФСБ визначено як здатність банку підтримувати його стан на рівні, що дозволяє виконувати всі притаманні йому функції попри вплив негативних зовнішніх та внутрішніх факторів з урахуванням інтересів груп економічного

впливу (зовнішніх та внутрішніх стейкхолдерів). У цьому контексті антикризове управління вимагає встановлення оптимальних рівнів ключових показників ФСБ, які дозволяють банку залишатися стійким в умовах невизначеного операційного середовища.

Види ФСБ систематизовано за такими типологічними ознаками, як: управлінські (джерело виникнення, можливість управління, умови формування), кількісні показники (рівень), а також часові характеристики (особливості прояву в часі, період управління).

Розроблено типологію факторів впливу на ФСБ з поділом на зовнішні (прямі та опосередковані) та внутрішні, та визначено, що їх необхідно розглядати у комплексі як єдину систему, що дозволить підвищити якість забезпечення ФСБ в сучасному економічному середовищі.

Зовнішні фактори опосередкованого впливу структуровано на такі підгрупи, як: політичні, економічні; соціальні; технологічні; екологічні та загальні, які отримують визначену специфіку залежно від рівня реалізації (регіонального, національного або глобального). До групи зовнішніх факторів прямого впливу включено ті з них, що детермінують економічні відносини банку з постачальниками всіх типів ресурсів, споживачами банківських послуг, конкурентами та державою в особі суб'єктів державного регулювання.

Внутрішні фактори впливу на ФСБ структуровано на фінансові (достатності капіталу, якості ресурсів та якості активів, рівня ліквідності, рівня економічної ефективності, профілю фінансових ризиків) та нефінансові (організаційні, технологічні, профіль нефінансових ризиків).

Антикризове управління ФСБ визначено як комплексну сукупність об'єктної, суб'єктної та функціональної підсистем, ефективна взаємодія яких через інформаційно та змістовно пов'язані етапи планування, аналізу, регулювання, моніторингу та контролю забезпечує адаптивне реагування на зміну інтенсивності впливу зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на ФСБ, що дозволяє встановити та підтримувати необхідний цільовий рівень ФСБ.

При використанні інструментарію планування визначальну роль відіграє антикризова стратегія та комплекс антикризових планів поповнення капіталу та ліквідності, відновлення діяльності, забезпечення безперервної діяльності та план фінансування в кризових ситуаціях. У реалізації контрольної функції визначальну роль відіграє система моніторингу індикаторів раннього реагування, як має забезпечити своєчасне виявлення наростання кризового потенціалу та зниження рівня ФСБ та активацію на цій основі своєчасних превентивних та реактивних заходів. Аналітична складова, зокрема стрес-тестування, ідентифікує вразливі зони ФСБ, що слугує основою для розробки відповідних регуляторних дій та процедур.

Такий комплексний підхід до антикризового управління ФСБ забезпечує стійкість банку в умовах мінливого операційного середовища..

За результатами аналізу фінансової стійкості АТ КБ «ПриватБанк» визначено, що позитивний вплив на неї має динаміка залишків власного

капіталу; значний обсяг буферів ліквідності; диверсифікованість активів з переважанням портфеля цінних паперів, сформованого з державних боргових цінних паперів; ефективність бізнес-моделі зі стійкою рентабельністю. Це підтверджує здатність банку адаптуватися до змінних умов ринку та ефективно управляти балансом та ризиками. Негативний вплив на ФСБ має сконцентрованість зобов'язань у короткострокових коштів фізичних осіб та їх мінливий характер, кредитний ризик за операціями з юридичними особами та операційний ризик. Валютний та процентний ризик також генерують внутрішні зони вразливості, що можуть призвести до зростання кризового потенціалу, але наразі є контрольованими.

Встановлено, що основною загрозою ФСБ є зовнішні ризики, що виникають внаслідок військової агресії росії проти України, що вимагає підвищення внутрішнього потенціалу банку для протистояння цим ризикам.

З'ясовано, що антикризове управління фінансовою стійкістю АТ КБ «ПриватБанк» поєднує основні інструменти управління ризиками, такі як оцінювання, моніторинг, регулювання та контроль, зі спеціалізованим аналітичним інструментарієм, включаючи внутрішнє та регуляторне стрес-тестування, а також моніторинг індикаторів раннього реагування. Ця система доповнюється превентивними заходами, які спрямовані на запобігання наростанню кризових загроз, та стабілізаційними діями, що підтримують здатність банку своєчасно виконувати свої зобов'язання та зберігати стабільність функціонування у коротко- та довгостроковій перспективі.

У дослідженні розроблено науково-методичний підхід до оцінювання впливу зовнішніх факторів на ФСБ, який передбачає інтеграцію комплексу статистичних тестів (нормалізація даних за Z-критерієм, перевірка на мультиколінеарність за показником VIF, тест Жака-Бера для нормальності розподілу залишків, тест Бреуша-Пагана для гетероскедастичності, критерій Дарбіна-Уотсона для автокореляції залишків) із застосуванням ARDL-моделі. Запропонований підхід дозволяє здійснити комплексний аналіз впливу зовнішніх факторів на ФСБ, зокрема, розмежувати короткострокові ефекти та довгострокові впливи, що забезпечує аналітичну основу для розробки системи антикризового управління ліквідністю банку.

Як результативну змінну використано Z-показник, що враховує основні внутрішні параметри ФСБ, має динамічний характер та дозволяє оцінювати ефективність заходів з управління ризиками, викликаними зовнішніми факторами. Це сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень для зміцнення ФСБ у поточних умовах функціонування банків.

До факторних змінних були включені індикатори політичної стабільності, ефективності уряду, якості державних регуляторних механізмів, ефективності контролю за корупцією (політичні фактори); глобального індексу конкурентоспроможності, індексу економічної свободи, динаміки обмінного курсу та індексу інфляції (економічні фактори); індексу людського розвитку та індексу нерівності доходів (соціальні фактори); інноваційного індексу та індексу цифрової економіки (технологічні фактори); а також індексу екологічної ефективності (екологічні фактори).

Результати статистичних тестів вказують на доцільність включення до ARDL-моделі індексу інфляції та рівня політичної стабільності як змінних, що мають значущий вплив на Z – показник. За результатами ARDL-моделювання та Bound Testing виявлено наявність довгострокового рівноважного зв'язку між змінними інфляції, політичної стабільності та Z – показником. Короткостроковий аналіз показав, що поточні значення інфляції та політичної стабільності мають позитивний вплив на ФСБ, тоді як вплив попередніх значень інфляції є негативним. У довгостроковій перспективі інфляція продовжує чинити негативний вплив на Z – показник, тоді як політична стабільність у довгостроковому періоді не демонструє статистично значущого впливу.

За результатами моделювання зовнішні фактори розподілені за матрицею впливу: квадрант 1 (значний позитивний вплив): фактор політичної стабільності в короткостроковому періоді; квадрант 2 (значний негативний вплив); фактор інфляції у довгостроковому періоді.

У роботі розроблено алгоритм прийняття управлінських рішень за результатами оцінювання впливу зовнішніх факторів на основі ARDL-моделювання, узгоджений з його стратегічними цілями та доступними ресурсами. Його застосування забезпечить гнучкість та адаптивність банку до змін у зовнішньому середовищі на основі ідентифікації короткострокових та довгострокових наслідків впливу зовнішніх факторів на ФСБ, мінімізуючи кризовий потенціал та підтримуючи цільовий її рівень шляхом перегляду стратегії або активацію превентивних та / або реактивних інструментів.